

ÚJ SZELLEM SZLOVENSZKÓN

AMIKOR a szlovenszkói indulásoknál kerestük azokat a kisebbségi életben dolgozó józan és értelmes lényeket, akik ki tudják fejezni problémáikat és minden fejtegetésükkel nevelnek és példát adnak, tovább viszik a szellemi és gyakorlati élet ügyeit, önkéntelenül is a századforduló szlovák értelmiségének kifejlődésére gondoltunk.

Az akkori *Hlas* folyóirat köré csoportosuló szlovák intelligencia jóformán kivétel nélkül, egyénileg és együttesen bebizonyította, hogy szellemi elképzelései és kulturális útkeresései pompás gyakorlati kibontakozáshoz és eredményhez tudnak vezetni. Akkoriban Vajansky nemzete romantikus irodalom-imádatban élt, a szlovákság alig volt más, mint szép rege, valami meghatározatlan nosztalgia, amit kétmillió földhözragadt, álmodozó ember élt. Néhány fiatal intellektuel, — kezdetben talán tizen lehetek — Hodzsa, Srobár s mások, elhatározták, hogy „realista” folyóiratot adnak ki, s így született meg a *Hlas*. Célja s nevelés, a zavaros kérdések tisztázása, a nemzeti öntudat ápolása, de egyúttal demokratikus és reális medrekbe öntése volt, a szervezkedés előkészítése, a romantikus szlovák felfogások átgyurása, Az irodalom, a művészet másodlagos szerepet játszott a lapban. Annál többet az ismeretterjesztés, az európai formák bemutatása és alkalmazása a helyi viszonyokra, a pontos diagnózis, a gyógyszerek megkeresése, sőt lassú adagolása a betegnek. Egy új intellektuális élgárda kikristályosítása a szellemi fegyelmezettség, józanság és szociális igazságosság nevében. S mindez kérlelhetetlen őszinteséggel történt; nem is csoda, ha a turócszentmártoni álmodozók csakhamar a *Hlas* ellen fordultak s a konjunktura-lovagok ugyan csak ádáz harcot viseltek ellene. De a történelem igazolta a folyóiratot, amely páratlanul fontos szerepet játszott a szlovák életben s hajdani munkatársai ma mind a legbefolyásosabb helyeken ülnek. Új középosztályt nevelt a *Hlas*, vékony, de munkára alkalmas réteget, fegyelemre oktatót, elhozta Európát, megtalálta az igazi kapcsolatot, nevelt, hatott, gyarapított. Csodálatos, hogy ez az aránylag kicsiny és gyenge orgánium mekkora szerepet tudott játszani a szlovák nemzeti józanodás folyamatában.

Félévvel előbb, amikor az *Új Szellemet** kiterveztük, a *Hlas* szerepére és céljaira gondoltunk. A kisebbségben szerényebben és halkabban ugyanazt a kristályosító és átértékelő munkát óhajtanánk megkísérelni, amit a *Hlas* végzett. A feladatok azonosak, a helyzet is sokban emlékeztet az akkori szlovák helyzetre. Elmaradottság és

* A szerző a Prágában kéthetenként megjelenő *Új Szellem* c. kulturálpolitikai szemle alapítója és szerkesztője. A lap magas színvonala az egész magyar nyelvterületen általános elismerést váltott ki.

veszedelmes illúziók között hangzatos és keresztülvihetetlen jelszavak virítanak és senki sem gondol arra, hogy a kisebbségi élet megjavításánál mindenekelőtt a nemzeti közösséget kell átalakítani, átnevelni, teherbíróvá tenni.

AZOK AZ ELVEK, amelyekről 1927-től 1930-ig, a gondolatok érlelése idején, annyit beszéltünk, ma is a legalkalmasabbnak látszanak. A nyugateurópai demokrácia ugyanúgy a követendő cél, mint akkor volt: a nemzeti és a keresztény elvekkel szövetkezett igazi és értékét igazolt nyugateurópai forma, ahogy az angolokban vagy tegyük föl: van Zeeland belga elképzeléseiben él. A flamand példa hevíti fantáziánkat. A magyart nem a nagy nemzetekkel hasonlítjuk össze, tudjuk, hogy kis nép és érezzük, jövője attól függ, vajjon megtalálja-e a belső szervezkedéshez, a flamand mintájú belterjes gazdálkodáshoz vezető utat, megoldja-e a kis nemzetek boldog életének titkát. Diagnózist állítunk fel s érezzük (például a szociográfiai kutatások eredményében is érezzük), hogy a magyar nem túlzottan életképes nép és elsősorban életképességét kell nyugateurópai minta szerint növelni, ha szerepet kíván játszani a Duna medencéjében. A kisigényű, illúziómentes, reális életre azonban elsősorban a kisebbségnek van szüksége, elsősorban itt kell szakítani a donkihóti hőbortokkal és megpróbálni, tud-e a magyar köznép a saját erejéből lelkileg-testileg megszervezkedni s értelmes munkával helyzetét megjavítani. S ezért: mivel a nyugateurópai demokrácia sikerének előfeltétele a szolidaritás, és mivel a szolidarizmus erkölcsi kritérium, amit lehetetlen törvényekkel elrendelni és megparancsolni: *nevelni kell az embereket*, úgy mint Angliában és az angol példát lemásoló skandináv kis népeknél, ahol ez a nevelés soká tartott és körülményes volt.

HA TISZTÁZNI kívánnánk néhány szempontot, amely szerint cselekednünk kell, körülbelül a következő részletes rendszert állíthatjuk fel, természetesen anélkül, hogy ezzel megrajzoltuk volna elképzeléseink teljes és kimerítő képét.

I. *Az 1926—30-as nagy élmények tovább élnek bennünk: tudatában vagyunk annak, hogy új körülmények között élünk, a magyarság régi életformái használhatatlanok és jobban az adottságokhoz kell simulnunk, ha meg akarjuk gátolni népünk katasztrófális lemorzsolódását. Új magatartásra, gyakorlatiségra és szerénységre, józanságra és szívósságra, de egyúttal kemény és fegyelmezett kitartásra van szükségünk.*

II. *Mindenekelőtt szlovenszói magyar erőinket akarjuk megismerni, a nép matériáját, amely az új életet hordozza. A diagnózis felállításánál sokmindent észreveszünk:*

1. *Látjuk, hogy nem vagyunk elég életképesek és saját erőinkből nem sokra megyünk, megszoktuk azt, hogy eltartanak és gyámolítanak, így pedig a mai elhagyatottságban lehetetlen tovább élni.*

2. *Látjuk, hogy magyar kultúránk Szlovenszón gyengül, pusztul. Parlagnasodunk. A műveltségnek, a magyarság e legnagyobb vonzerejének hatása gyengülőben van.*

3. *Látjuk, hogy a személyeskedésből és kenyérirígységből fa-*

kadó úgynevezett „ideológiai harc”, amit néhány feltűnésre vágyó ember mesterségesen szít, lehetetlenné teszi erőink egységes kifejlesztését és az együttes megmozdulást a magyarság ellenfelei ellen.

4. Látjuk, hogy népünkben, főleg középosztályunkban erősödik a közöny a magyar dolgokkal szemben s ez megkönnyíti az elnemzetlenítést.

5. Látjuk, hogy népünk alapvető szociális felépítésre szorul, hogy önálló „kisnép”-ként saját erejéből tudjon létezni s politikailag és gazdaságilag bizonyos belső önkormányzatra szert tenni.

Ezt látjuk Szlovenszón.

III. *Ha felvesszük a látteleletet népünkről, ugyanakkor Európára is nézünk, keressük ott a megfelelő formát, amit átvehetnénk és előnyösen felhasználhatnánk. Európát szemlélve összehasonlítunk. A tapasztalatok és megfigyelések alapján mérlegeljük helyzetünket és élesítjük a diagnózishoz és a terápiához egyformán szükséges józanságunkat, realizmusunkat.*

1. Látjuk, hogy kis nép vagyunk, s nem angol—francia, hanem flamand vagy skandináv példán kell tanulnunk, ha részesei kívánunk lenni a kisebbségi megélhetés csodájának. Tőlük lessük el a kis népek életének titkát, a reális, önálló berendezkedés módjait. Velük foglalkozunk, az ő formáikat kívánjuk megismerni a folytonos gyakorlatl, hírveréssel, szuggesztíóval beépíteni életünkbe, hogy szinte észrevétlenül egyszerre csak mi is úgy kezdünk élni, oly okosan és szorgalmasan, mint a flamandok — nem most, amikor már gazdagok, hanem amikor még hallatlan nehézségek között saját erejükből megvetették gazdagságuk alapjait.

2. Látjuk az európai helyzetből, hogy *rajtunk csak a demokrácia segíthet*. Kifelé-befelé egyformán szükségünk van rá: kifelé a velünk szemben való bánásmódban, befelé azért, mert népünk az igazi demokratikus elvek átvételével és átérésével bévül megerősödik, egészségesebbé, ellenállóbbá válik, mint a flamandok és a skandinávok formája bizonyítja, simulékonyabb lesz, nem vak tömeg, hanem olyan politikailag iskolázott csoport, amelynek minden egyes tagja tudatában van rendeltetésének és érdekeinek és jól működő fogaskerékként illeszkedik a társadalom bonyolult gépezetébe.

3. De látjuk, hogy a demokrácia csak akkor érték és nem vesztély, *ha magas erkölcsi színvonalú emberek alkotják anyagát*, akik között kifejlődött a becsületes szolidarizmus s a demokrácia szabadságjogait nem egymás ellen használják fel, hanem egymásért, mint az angolok és az északi népek. A kisebbségnél, a külső nyomás hatása alatt, megvan a remény, hogy ez a szolidarizmus jóformán kényszerűségből hamar kifejlődik s mi minden erőnkkel törekszünk feléje, mint a tisztult s nyugateurópai (nem középeurópai vagy moszkvai) értelemben vett demokrácia nélkülözhetetlen előfeltételéhez.

4. Látjuk, hogy *a szociális berendezkedés és a társadalmi együttlét tökéletesítése* nemcsak az emberi igazságosságnak felel meg (mi mint igazságra szoruló kisebbség örökké küzdeni fogunk az igazságért s helyünk feltétlenül ott van, ahol a szociális igazságosságért küzdenek), hanem életképebbé is teszi a népet, mert a belső ellentéteket le-töri, meggátolja a széthúzást, többfelé irányulást, öntudatot, kitartást

ad, megerősíti a szegénység következtében legyengült rétegeket, akik, ha kiegyensúlyozottabb helyzetbe kerülnek, harcolni tudnak sorsukért és ragaszkodnak nemzeti formájukhoz.

5. Látjuk, hogy az álom és illúzió, amely gyors megoldásokat remélt, tarthatatlan, nem azért, mert az európai helyzet esetleg lehetetlenülé teszi, hanem azért, mert csodavárára akkor sem rendezkedhetünk be, ha a csoda tényleg megjön. *Gyors megoldás helyett a lassú megoldás útját választjuk*, az adottságokkal való leszámolást, a szervezkedést, a védelmi helyek megfontolt és a la longue kiépítését. A kisebbséget hosszú lejárata után kell biztosítani, hogy ne morzsolódják fel, erejét évtizedekre megszervezni. Így nem érheti baj, bármi történik, s ha gyors megoldás jön, — tant mieux — semmit sem veszítettünk.

6. Látjuk, hogy *politikailag a kisebbség kollektív egységének elismeréséért kell küzdenünk*, azért, hogy a szlovenszkói magyar népet az államhatalom ne egyedeknek, hanem közösségnek tekintse, amely önmaga szabályozza életét és önmaga zárt egységként foglalkozik ügyeivel, legalább oly mértékben, mint ahogy a régi Csehország élvezett önkormányzatot az osztrák elnyomás alatt. A politikai cél s a mai európai adottságok közötti legnagyobb lehetőség: *a kisebbségi önkormányzat egy bizonyos irányú s ma még nehezen meghatározható formájának kiharcolása*. Akik nem ezért a célért harcolnak, s megelégszenek azzal, hogy az államban a magyarokat csak mint többkevesebb joggal rendelkező egyedeket kezeljék, nincsenek tisztában a helyzettel, — vagy nagyon is tisztában vannak vele s nem akarják, hogy a magyarság tényleg reális életkörülmények közé kerüljön. Mert a „kollektív test”, az „autonómia” kívánása nem nemzeti, vagy — mit tudom én — „imperialista” kívánság, hanem reális életszükséglet: ha nem harcoljuk ki, a magyarság lemorzsolódása feltartóztatathatatlan, a kisebbség összetartó ereje széttörik, a nép eltűnik. Ebben az esetben minden küzdelem felesleges, sőt nevetséges (s ezt tudat alatt a magyar egyének is megéreznék), mert miért erőltetni egy néphez való tartozást, ha e népnek nincsen itt nemzeti egysége, összetartó kapcsa és a hozzátartozás csak nyelvi külsőség, és így nyűg és ballaszt a megélhetésnél. A zsidók fokozatosan elvesztették nyelvüket, amint megszűnt nemzeti (s náluk vallási) kohéziójuk s elveszett a kristályosodási tengely. *Minek a mindenütt csak nehézséget jelentő nyelv, ha nincs hozzá nemzet?* Valahány kisebbség volt, amelynek tagjai csak mint egyének illeszkedtek az idegen államok testébe s nem mint kollektív testületek, mind megszűntek létezni. De az együttesen gondolkozó nemzetrészek megmaradtak. Magyarországon mind a két példát láthattuk: az önálló törvénytörvényesség szerint élő szászok megmaradtak, a pesti és a pestvidéki németek, a nemzeti összetartozandóságért ma harcoló egyedek, egyszerűen eltűntek, pedig háromszor annyian voltak.

7. Látjuk, hogy a többség és a magyar kisebbség között igazi összhang csak úgy keletkezhet, ha *Csehszlovákia kibékül Magyarországgal*, s a határok — mint Titulescu mondotta — „ellégiesednek”. Minden erőnkkel erre a kibékülésre törekszünk, a két állam szellemi és gazdasági színbióizsára, de tudjuk, hogy annak előfeltétele: a két

állam végérvényes megegyezése a kisebbségi kérdésben s az, hogy *a kisebbségi magyarság olyan messzemenő életjogokat kapjon, hogy tényleg a hid szerepét tölthesse be a két állam között*, az önálló pilléreken nyugvó hídét, amelyet egyik oldalról sem ásnak alá és nem bomlasztanak.

IV. *Önmagunkat nézzük, Európát és európai helyzetünket nézzük, de Magyarországot is nézzük, mert végeredményben az európai kultúrát is csak a magyar műveltségen át kaphatjuk meg, ugyanolyan módon és ugyanolyan eszközökkel, mint az anyaországban. Mit látunk, ha a mai Magyarországra esik tekintetünk?*

1. Látjuk, hogy *a magyar kultúra egyike a legnagyobb vonzóerőknek*, amely a kisebbséget a magyarsághoz fűzi. Főlényes forma, amely még a kétnyelvűeket és a közömbösekét is magas rangjának büvkörébe tereli. Ápolnunk kell teljes erővel, mert a magyar kultúra a kisebbség nyelvi és nemzeti megmaradásának legerősebb támasza, nagyobb biztatás a magyarság számára, mint a politika.

2. Látjuk, hogy *a huszadik század negyedik évtizedében mozgásba jött a magyar élet*, a szellem pionírjai egy új magyar világ kiépítésén fáradoznak, a nép felemelésén, az állapotok megjavításán és a diagnózis kegyetlen felállítása után a terápia is megkezdődött. Teljes erővel osztozunk az új magyar népi, társadalmi, tudományos, realisztikus elindulásokban, amelyek Szekfű Gyula kezdeményezéseitől Illyés Gyulán, az új katolikus demokrácián, a határozott népi szociális irányon át a városi, Európához hasonult polgári demokráciáig terjed. *Az új lendületet az egyik — népi — oldalon a szociális átrendezés vágya, a másik — városi — oldalon a józanodás és az őszinte realizmus vágya, mindkét oldalon pedig a demokrácia vágya jellemzi.* Nekünk erőnk és támaszunk ez a megújhódás: tudjuk, hogy szociális és demokratikus nevelésű fiatalságunk hihetetlen feszültséggel érdeklődik iránta, neki talán fontosabb az ügy, mint a magyarországiaknak, felpezsdíti érdeklődését a magyarság iránt és nemzeti apátiája az új mozgalom következtében eltűnik. Így lesz a magyar társadalmi ujjáéledés hatása kisebbségi megtartó erő.

3. Ebből következik, hogy látjuk: a kisebbség úgy marad meg a legbiztosabban magyarnak s akkor szűnik meg a letöredezése, *ha a mai Magyarország megújhódása sikerül s — tegyük fel — boldog, kiegyensúlyozott, társadalmilag, politikailag, művelődésben is, gazdaságban tökéletes kis Magyarország virágozik fel a Duna völgyében.* Ebben az esetben a kisebbségi ember büszke lesz, hogy a magyarsághoz tartozik és kitart. A magyar példaadásra s a határon túli kiegyensúlyozottság szuggesztíójára nagy szükségünk van, ha meg akarjuk szüntetni a letörtséget, a savanyú hangulatot, amely ma a magyarságnak bizonyos alacsonyabbrendűségi érzést kölcsönöz, de gyakran ferde irányulásra noszogat. Minden erőnkkel tehát — a saját érdekünkben — Magyarországi társadalmi újjászületésére fogunk törekedni és támogatni, ismertetni azt, ami ebben az irányban történik.

4. Látjuk ezzel kapcsolatban azt is, hogy *a magyar kultúra és szellemiség egy és oszthatatlan* s bünt követ el, aki önálló „kisebbségi irodalmat és kultúrát”, tehát szellemi elszakadást hirdet talán olyan

értelemben, mint ahogy Stur elválasztotta a szlovákságot az északnyugati szlávok egységétől, vagy ahogy Mistral regionalizmusa délfrancia kultúrát akart teremteni. Természetesen ez nem jelenti, hogy tagadjuk a kisebbségi szellem külön színeit, külön mondanivalóját és önálló szellemi magatartását. De tagadjuk, hogy Szlovenszón önálló szellemi vezetés kristályosodhat ki, önálló mérték, *a fejlődés önálló törvényei*, amelyek függetlenek a budapesti színvonalától és semmi közük az ottani irodalmi és művészeti problémákhoz. Elképzelhetetlen, hogy a szlovenszóni magyar irodalomban, tegyük fel, romanticizmus uralkodjék, Budapesten pedig realizmus, itt nagy író legyen, aki ott semmi, a fejlődési fok itt más legyen, mint odaát. Tökéletes kölcsönhatásnak kell uralkodnia: a magyar szellemi mozgalmaknak ide is át kell hatniuk s viszont ha Szlovenszón támad új magyar tehetőség, akinek új, s akár a helyzettől meghatározott mondanivalója van, akkor annak meg kell termékenyítenie az egész magyar irodalmat, hatnia kell Budapesten is. *Önálló irodalmi mondanivaló lehet Szlovenszón, de nem önálló irodalmi élet.* Úgyis lehetetlen, hogy itt magyar irodalom keletkezzék, amely önálló törvényszerűsége mozog, mert erre gyengék vagyunk s a kezdemény előre halálra van ítélve, vagy ami még rosszabb: dilettantizmusba, nevetségességbe és hatástalanságba fullad.

V. *Önmagunk, Európa és Magyarország nézése után Prágára és a csehszlovákokra esik tekintetünk, figyeljük életüket, eredményeiket, a jót, amit tudnak, hibáikat és előnyeiket s igyekeztünk tanulni tőlük, vagy okulni rajtuk, ami az együttélésben természetes.*

1. Látjuk, hogy *a szlovákok sok magyar hibát tükröznek, de frissebbek, mint mi vagyunk*, s látjuk, hogy *a csehek a kollektív élet sokkal több titkát ismerik, mint mi.* Igénytelenebbek, primitív pátriárkálizmus uralkodik közöttük, szolidarizmusuk az elmúlt nehéz évtizedekben tökéletesen kifejlődött, tudnak szervezni, letről felemelkedni, ismerik az aprómunkát, politikailag összetartoznak, demokraták, de demokráciájukat a saját megerősítésükre használják ki, s nem válik gyengeséggé. Sokmindent el szeretnének lesni tőlük: az összetartást, a demokráciát, a szövetkezeti tudást, az alapos munkát, a szorgalmat, az igénytelenséget, a realizmust, a gazdasági erőt, egyszóval a közösségi életükben föllelhető és a kis népek megerősödéséhez nagyon alkalmas erényeket.

3. Érezzük, hogy *a csehekkel és a szlovákokkal nehéz harcot kell vívni*, ha el akarjuk érni a kisebbséget megillető és életünket egyedül biztosító autonóm életet. Tévednek, akik azt hiszik, hogy szépszerével el lehet valamit érni, s nagy dolgokat (nem apróságokat) „kapni” lehet a csehektől némi hizelgéssel, vagy kiszolgálással. Akik így gondolkoznak, összetévesztik a régi magyar élet szokásait az új körülményekkel, s egyébként is: a német kisebbség példája, vagy a magyar aktivizmus tizenötéves csődje igazolja, hogy elképzelésük — nem bűnös, ezt nem akarjuk mondani, de — téves! Amit Prágától „kapni” lehet a jó viselkedésért, nem elég. Sőt veszélyes, mert azt a látszatot kelti, hogy meg vagyunk elégedve a csekélységekkel s nem látjuk, hogy a kisebbségen csak az önkormányzat segíthet. Életlehetőségeinkért (nemcsak többé-kevésbé megadott jogainkért) har-

colni fogunk. Benes mondotta a nála járó magyar aktivista íróknak: „A kisebbségi jogokat ki kell harcolni, ezek nem hullnak a jóviselkedésért az ember ölébe”. Ha Benes elnök tudatában van ennek s éppen az aktivistákat figyelmezteti rá, nem tehetjük, hogy másképp gondolkozzunk.

3. Viszont, ha helyzetükre nézünk, érezzük, hogy *még csak igen kis részét értük el annak, ami a nyugodt és biztos kisebbségi élet-hez szükséges*, de nem kívánunk a meddő problémával foglalkozni, hogy ki volt ennek az oka, mint ahogy egyáltalán célunk nem a kifogásolás, a kritika, a defetizmus, hanem a kibontakozás útjának keresése.

4. Látjuk, ha a csehekre nézünk, hogy az individuális magyar forma, *a magyar élet sokban mégis szebb és magasabbrangú, mint a cseh*, ha ugyan a kollektív élet elvei tökéletesebben is hatnak a cseheknel. Mi a magyar szellemet színesebbnek és élénkebbnek látjuk, mint a prágait, amely kezdetlegesnek és gyerekesnek hat. A szellem és az egyéni kultúra terén előnyben vagyunk, tovább jutottunk. Mint előrébb volt Róma, amikor a frissebb, erősebb és egészségesebb életű népek leverték. A latin forma diadalmaskodott a győztes frankok, a gótok, a longobárdok, a brittek, a dákok fölött s a római szellem fölénye átszívódott a győzedelmes új szociális életformába, a kereszténységbe is. Kicsiben mi is érezzük a magyar szellem és egyéni kultúra magasabbrendűségét, *kitartunk mellette*, nem akarunk visszakanyarodni. Tudjuk, hogy elég erő van benne, hogy hibáit levesse és átvegye a jót a másik oldalról, az újból, — a csehszlovákból — *s ha a magyar élet egyszer megreformálódik, érdemes lesz benne élni Középeurópában*. Ami hiba van benne, erélyes akciókkal egy évtized alatt eltüntethető, ami erény van benne, csak évszázados finomodás, tapasztalat után sajátítható el. Ezért tartjuk mi a magyar formát, (nem is szólva a magyar szellemről, irodalomról, művészetről), magasabbrendűnek sok mással szemben. Meg vagyunk vele elégedve és kitartunk mellette,

VI. *Igy alakul a világgépünk, ha körülnézünk tájainkon. Ezt látjuk, ezt tapasztaljuk, ezek az indító okok. Levonjuk a következtetéseket e diagnózisból? Belátásaink megnyilvánulhatnak már a gyakorlatban? Tétován és óvatosan talán már jelentkeznek, de gyakorlati következtetések is inkább csak az elméletek közt mozognak, mint a valóságban, mégis olyan magatartást kölcsönöznek nekünk, amelyek már surolják az aktív életet.*

1. Tudjuk például az előbbi fejtegetések és mérlegelések alapján, hogy gyakorlati életmunkánk kívül-belül reformokra szorul. Mindazonáltal érezzük, hogy *bűn volna erőszakkal követelni az újítást és szétütni a meglévők között*. A kisebbségi magyarság jórésze a régi életben él, gondolkozása ott szunnyad, s ha erőszakkal óhajtánók rákényszeríteni az új formát, szokásaihoz, előítéleteihez makacsul ragaszkodni kezdene és tiltakozna ellenünk. Vad belső harc keletkezne a kisebbségben, félrész itt, félrész ott harcolna, s az önmarcangolás végleg legyengítené az amúgy is fáradt és kimerült népet. A munka nincs előkészítve: *a magyar kisebbség még nem elég felvilágosított és figyelmeztet, hogy hiba nélkül viselni tudja a változást, ne szédüljön*

meg, s ne csapjon át más végletekbe. A mi felfogásunk szerint a reformnak bévülről kell jönnie. Hosszú, alapos nevelési munkával, felvilágosítással, erősen és határozottan kitartva a tiszta alapelvek mellett, mégsem mérgesen és úgy, hogy minduntalan összeütközéseket okozzunk. Simán, szinte észrevétlenül, senkit nem sértve. Ahogy a természet érlel, amíg az érett gyümölcs lepottyan a fáról. Ha a romfal mögött komoly átalakító munka is folyik, úgy kell dolgozni, hogy a ház lakóit ne kelljen kilakoltatni, az uccára küldeni, hanem az átépítés megtörténhessék anélkül, hogy bárki hajléktalanná válna. Prága gyönyörű öreg negyedeiben gyakran látjuk e házépítési módokat: bent folyik az építési munka, de az üzletek nyitva vannak, a lakók szobáit jóformán beépítik az új, modern, erős épületbe s a homlokzatot hatalmas rudakkal támasztják alá. Nem engedhetjük meg magunknak a lerombolást, a csákánypolitikát, ami természetesen a legegyszerűbb volna. Vadonatúj házat beteg körülményeink között nem építhetünk, ehhez nincs erőnk. A régi anyagot fel kell használni. Belső reformokat hirdetünk. A magyarság mai kádereinek megtartását, de teljes felfrissítését a társadalmi és a demokratikus, az aktív és a gyakorlati elvek alapján. Bűn támadni és rontani a meglévőket. Itt is a legbölcsebb csehet kell idéznünk, Masarykot, aki a háború előtti politikájáról — ugyanazon megfontolások alapján, mint mi, ugyanolyan helyzetben — a következőket mondta: „Törekvésem mindenkor az, hogy a már meglévő pártokat bévülről megreformáljam”, s ezt is tette. Megállapításait helyesnek és gyakorlatinak ismerjük el.

3. Célunk *a lentről való megszervezés*, s nem törődünk a külsőségekkel. A homlokzat mellékes, mi bévül kívánjuk lakályossá, modernné tenni az épületet. Csekély erőnkkel a szolidarizmust hirdetjük. A nép színvonalát igyekezünk példákkal emelni, ízlését mintákkal fejleszteni, Fejébe akarjuk verni a fiatalságnak a hasznos elveket, hogy magátólértetődőnek tartsa őket és vágyódják feljűk. Eddig nálunk mindig csak a kriticizmus számított „haladásnak”, *a haladó szellem az volt, aki jól megmondta a véleményét*, gyalázta a régieket és szadista kéjjel vagy mazochista síró-elragadtatással mutatott rá a hibákra. Ezt a módszert mi feleslegesnek tartjuk. Nem fontos a kritika túlhajtása, (csak ott gyakorlandó, ahol okvetlenül szükséges), nem az a hős, aki biztos fedezékből nyelvet öltöget az ellenfél felé. Mi hallgatni akarunk. Nem keresünk kákán csomót, nem ujjongunk fel, ha — „hál’ Istennek” — ismét találtunk valami hibát a magyar testen. Ahelyett, hogy káromkodnánk, bemutatjuk, dicsérjük, megmagyarázzuk az újat és a helyeset, s igyekszünk szeliden, fegyelmezetten minél több hívót szerezni nézeteinknek.

3. Keressük *a kisebbség új programját*, amelyről ma csak azt tudjuk, hogy *demokratikus lesz*, mert az igazi demokrácia az egyetlen erő, amely egy kisebbséget bévül megerősíthet és kívűl tűrhető helyzetbe hozhat. *Szociális lesz*, mert nincstelenné váltak, s kívánságaink természetszerűen a lentlevők szociális kívánságai: az egyforma elosztás, a javakban való igazságos részesedés vágya a szegények egyetlen óhaja. *Nemzeti lesz*, mert a kisebbségi harc természeténél fogva nemzeti s abban a pillanatban, amint megszűnne ez lenni, a

kisebbség különleges törekvésének: nemzeti és emberi formája elismerésének *feladását* jelentené. *Keresztény lesz*, mert az igazi keresztény erkölcsöt mi az európai kultúra remekművének és nagy kiegyensúlyozó erejének tartjuk, amely nélkül összeomlik minden meglévő. Ezek az alapvonalak. A többi adódik, *a többi: alkalmazkodás a lehetőségekhez*, a fürge és előítéletek nélküli alkalmazkodás akár a leg-radikálisabb gyakorlati programhoz is.

4. Látjuk, hogy *módszereink nem maradhatnak vaskalaposak*. Az együttműködést elvben senkivel sem vetjük el, aki támogatni és elősegíteni tudja a kisebbség kollektív céljait. De nem erőltetünk bizonyos együttműködést, aktivizmust. Épúgy, ahogy nem vagyunk a „semmi áron való együttműködés” hívei, nem lehetünk a „minden áron való együttműködés” hívei sem, mert együttműködni nem egyéni eredményekért, a megvásároltság alapján kívánunk, hanem akkor, ha *komoly biztosítékokat kapunk kívánságaink tiszteletbentartására*.

5. De látjuk, hogy minden programnál fontosabb az elhanyagolt és a közelmúlt fejlődése következtében életképtelenné vált *magyar nép álnevelése*, testi-lelki színvonalának emelése, előítéleteinek kiírása, restségének letörése, egyénieskedő, primadonnáskodó, sértődéses jellemének megváltoztatása, a szervezkedésről és kollektív mozgalmaktól való irtózás megszüntetése, önérzetének növelése, bizantinizmusának és neo-barokk természetének modernné idomítása, eltúlzott finnyás igényeinek, egocentrizmusának, elkínaiasodott életnézetének lecsökkentése, megtanítása arra, hogy *az igazságot elviselje* és szolidaritizmusa kibontakozzék, egyszerű és csendes legyen, pátosz helyett a munkát szeresse, a vasárnap helyett a hétköznapokat, kitartása és józsága, optimizmusa és tettekézsége megnövekedjék, — egyszóval megoldja a reális élet titkait. Programmal mindig el voltunk látva, állandóan a kivitel volt gyenge. *Mi a kivitel tökéletesítését szeretnők elérni*, azt, hogy a magyar az épkézláb és a nagy lelkesedéssel kezdeti eszmét meg is tudja valósítani és a lelkesedés a harmadik napon ne fusson homokba. *Nem a „i”, hanem a „hogyan” a fontos előttünk*, ezen a téren óhajtunk nevelő munkát végezni.

6. Példákkal szolgálni, magyarázni, a magyar szellem fölényének bemutatásával izgatni, adatokkal, gyakorlati mintákkal nevelni, az intellektuális szervezkedés megkezdésével példát teremteni más szervezkedésekre, *olyan gyakorlati élcsapatot kialakítani, amely az egészséges és vérrévált eszméket kitartóan tovább tudja közvetíteni a nép felé* és begyakorlott értelmével védője és segítője lehet a tömegnek, a munka helyes mederbe terelője és a kollektív célok elérésének előkészítője. Ez a célunk.

Sikerülni fog? Nem tudjuk. De a kísérletet meg kell tenni. Legalább lépést teszünk a magyar megújodáshoz vezető végtelen hosszú úton.

SZVATKÓ PÁL